

Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) - Tiltaksstrategier og retningslinjer for Trysil kommune i perioden 2020 - 2023

Bakgrunn

Fra 01.01.2014 fikk kommunene overført vedtaksmyndighet for bruken av de økonomiske virkemidlene innenfor landbruket, herunder bla. Forskrift 4. februar 2004 nr. 448 om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL-forskriften).

Formålet med dette var å skape et lokalt landbrukspolitisk engasjement, samt bidra til mer målrettet og effektivisert bruk av midlene.

Forutsetningen var at det skulle utarbeides flerårige strategier for bruken av midlene basert på lokale utfordringer og prioriteringer.

Kommunene har tidligere utarbeidet 4-årige tiltaksstrategier for perioden 2005 - 2008, 2010 -2013 og 2014 – 2017 (med utvidelse t.o.m 2019)

Det er nå tid for ny rullering av strategiene.

Sentrale føringer

Nasjonalt miljøprogram 2019 - 2022, rapport nr. 28/2018 19.11.2018, formidler nasjonale mål og internasjonale forpliktelser på miljøområdet i jordbruket og gir føringer for miljøarbeidet i jordbruket på nasjonalt nivå.

Regionalt miljøprogram 2019 - 2022 inneholder beskrivelse av miljøutfordringene i fylkene, samt prioriteringer for hvordan disse utfordringene skal følges opp med tiltak.

De regionale miljøtilskuddene som gjelder for Hedmark og Oppland er bestemt gjennom Regionalt miljøprogram (RMP) for Innlandet 2019 - 2022. Programmet gir føringer for prioriteringer i de kommunale tiltaksstrategiene for bruk av midler til Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL), som skal gjelde i perioden 2020 - 2023.

SMIL-midlene er regulert av Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket, fastsatt av Landbruksdepartementet (nå Landbruks- og matdepartementet) 4. februar 2004 med hjemmel i lov 12. mai 1995 nr. 23 om jord (jordlova) §§ 3 og 18.

Landbruksdirektoratets Rundskriv 2019-14 av 05.04.2019 inneholder kommentarer til forskriften.

Formål

Formålet med tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensning fra jordbruket, *utover* det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Ordningen skal gi en målrettet innsats med utgangspunkt i lokale behov, utfordringer og målsettinger.

Kommunene skal lage fireårige tiltaksstrategier der det beskrives miljøutfordringer og prioriteringer av tiltak i egen kommune. Tiltaksstrategiene skal sees i sammenheng med kommunale planer.

Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) blir gitt som engangstilskudd til investeringer og vedlikehold.

Prosess

Nasjonalt miljøprogram oppfordrer til samarbeid på tvers av kommunegrensene. Kommunene Elverum, Engerdal, Stor Elvdal, Åmot og Trysil har samarbeidet i planleggingen av felles tiltaksstrategier og retningslinjer for perioden 2020 - 2023. Hovedlinjene er tilnærmet like, men hver kommune har egne lokale utfordringer som vil gjenspeile seg i de endelige retningslinjene.

Bondeorganisasjonene i Trysil og politisk utvalgt representant, representert ved Kontaktutvalget for jordbruket, har hatt dokumentet til gjennomarbeiding, og kommet med nyttige innspill. Administrasjonen av SMIL- ordningen er for øvrig politisk delegert til administrasjonen.

Mål for jordbruket i Sør-Østerdal

Jordbruket i Sør-Østerdal skal opprettholde et variert og åpent kultur- og seterlandskap, samt bevare og utvikle natur- og miljøverdiene gjennom aktiv skjøtsel og bruk av ressursgrunnlaget.

Jordbruket i Sør-Østerdal skal drives miljøvennlig og med god agronomi som tar vare på produksjonsgrunnlaget og reduserer forurensing og klimagassutslipp per produsert enhet.

Utfordringer i Sør-Østerdals kommuner

Våre kommuner består av både dal-, fjell- og flatbygder, med ulike typer utfordringer i jordbruket. Tabell 1 under viser en oversikt over utfordringer knyttet til jordbruk og miljø.

Tabell 1: Utfordringer knyttet til jordbruk og miljø

Hovedtema	Utfordringer	
	Dal og fjellbygd	Flatbygder
	Kulturlandskap og biologisk mangfold	
Kulturlandskap og biologisk mangfold	Gjengroing av beite- og slåttemark, marginalt/bratt areal som går ut av bruk.	Beiteareal ute av bruk pga lite beitedyr, reduksjon av kantsoner, restarealer, våtmark etc., færre naturlige leveområder, reduksjon av pollinerende og andre insekter
Kulturminner og kulturmiljøer	Gjengroing av kulturmiljøer, forfall av bygninger og andre kulturminner som er ute av bruk, fjerning av kulturminner	Oppdyrking, redusert beitebruk og seterbruk, forfall av bygninger og andre kulturminner som er ute av bruk, fjerning eller ødeleggelse av kulturminner.
Friluftsliv	Gjengroing i seter-/utmarksbeiteområdene	Barrierevirkning av dyrka mark, gjengroing pga. redusert beitebruk.

Forurensing og klima		
Avrenning til vann	Stor husdyrtetthet i enkelte områder, ugunstig bruk og lagring av husdyrgjødsel	Ugunstig bruk og lagring av husdyrgjødsel, erosjon, jordarbeiding om høsten
Klimagassutslipp til luft	Stor husdyrtetthet i enkelte områder, spredning av husdyrgjødsel	Spredning av husdyrgjødsel, jordpakking
Plantevern	Bruk av plantevernmidler i potetdyrking	Bruk av plantevernmidler

Utfordringer, mål og prioriteringer for Trysil kommune

Trysil kommune har et totalareal på vel 3000 km², hvorav i underkant av bare 1 % utgjør dyrket mark. 1600 kvadratkilometer er produktivt skogareal og drøyt 15000 dekar er jordbruksareal. Jordbruket omfatter hovedsakelig grovfôrbaserte produksjoner som melk- og kjøttproduksjon på storfe og geit, samt produksjon av sauekjøtt.

Utfordringer:

Kulturmark og kulturlandskap; Utnyttelse av utmarksbeite har tradisjonelt sett vært meget viktig for jordbrukerne i Trysil. Grunnet kommunens beliggenhet innenfor kjerneområde for rovdyr, og mange års forgjeves forsøk på sameksistens med rovdyr og husdyr, finnes det i dag ikke lenger sauer på fritt utmarksbeite i kommunen. Noen få storfebesetninger går, enn så lenge, på fri utmark, men det er ikke lenger mulig å utnytte denne verdifulle ressursen. En ressurs som i seg selv både er klimavennlig og bærekraftig og ligger rett utenfor skigarden vår. Følgene av dette har vært bruksnedgang og endrede driftsformer, med større og færre bruk, mer leiearealer og store kjøreavstander. Dette har igjen ført til gjengroing av både inn- og utmark.

Siden Trysil ligger i et marginalområde for jordbruksproduksjon med næringsfattig berggrunn er vi avhengige av å utnytte de ressursene vi har tilgjengelig. Vi har både rett og plikt til å ta vare på våre matproduserende arealer for kommende generasjoner. Ved tap av utmarksbeite må man forsøke å tilrettelegge for andre løsninger for driften og bruk av arealer.

Kulturminner/kulturmiljøer; Trysil har i dag kun 3 aktive setre igjen. Mange setre står til nedfalls eller preges av gjengroing. Gamle stier og ferdseisveger mellom garden og setra gror igjen.

En ny kulturminneplan for kommunen er under utarbeidelse. Denne tar også for seg kulturminner-/miljøer som skal prioriteres fremover.

Friluftsliv/ferdselsårer; I kommunen er det de siste årene satset stort på sykkelturisme. Utfordringer i forhold til gamle stier/veger i og i tilknytning til jordbrukslandskapet. Tråkk og slitasje. Snarveier over dyrket mark. Kan bli konflikter hunder, folk/husdyr.

Trysil kommune har blant annet Pilegrimsleden som går i skog og utmark og innom mange garder og jordbruksarealer. Fra denne ble merket i år 2000, og spesielt etter at sykkelstasjonsbygningen har økt de siste årene, er både selve leden og tilgrensende stinett mye i bruk. Dette har skapt noe utfordringer i forhold til nærliggende garder og jordbruksvirksomhet/husdyrdrift.

Gamle trådgjerder/piggtråd; Det ligger mye gammelt trådgjerde, gjerne delvis nedgrodd, i utkanten av innmarka. Fellestiltak som bidrar til en ekstrainsats tilknyttet opprydding av dette bør støttes.

Forurensning – klima; I kommunen er det mange utvendige eldre gjødselkummer. Det har ikke vært tradisjon for å bygge dekke over disse. For å unngå utslipp til luft, hovedsakelig av ammoniakk, bør det stimuleres til varig dekke over disse.

Husdyrgjødsel med mer enn 25 % tørrstoff kan lagres rett på bakken. Det finnes også noen slike lagre i kommunen, med en viss avrenningsfare. Tiltak som omfatter støping av fast dekke under disse lagrene for å hindre avrenning til vassdrag bør prioriteres for tilskudd. Det samme gjelder dekke under fôringsplasser og eventuelt lagringsplasser for rundballer.

Drenering/hydropneumatiske anlegg; Et klima i endring skaper større utfordringer med håndtering av større vannmengder. Det gjelder også på jordbruksarealer. I kommunen er det tidligere dyrket mye myrareal, hvor grøftesystemet i dag har kollapset eller har stort behov for gjenopptaking/forbedring. Drenering er også et bra klimatiltak.

Landbruksplast; Store mengder plastavfall fra landbruket er en utfordring. Det finnes mottak for landbruksplast-/folie utenfor kommunen, men utfordringen er administrering av innsamling, oppsamlingspunkter og frakt av plasten til mottaksstasjonen. Fellestiltak, for eksempel via bondeorganisasjonene, som bidrar til tiltak som stimulerer til økt gjenvinning av landbruksplasten bør støttes.

Mål:

- Opprettholde drifta av den dyrka marka vi har i kommunen, enten ved vanlig jordbruksdrift eller ved annen skjøtsel.
- Hindre at mer jord går ut av drift, ivareta den dyrkede markas mulighet til fortsatt produksjon av mat til både folk og fe, samt hindre gjengroing av kulturlandskapet.
- Motvirke tap av biologisk mangfold.
- Ivareta arealer og tradisjonelle bygninger, spesielt i seterområder
- Samordne friluftsliv, turisme og landbruk til beste for både yrkesutøvende i landbruket og allmennheten.
Støtte tiltak som virker konfliktdepende og ikke gir restriksjon i jordbruk/husdyrdrift, men samtidig legger til rette for ferdsel og opplevelser for allmennheten tilknyttet jordbruket.
- Ta vare på og fremme natur- og kulturminneverdiene i landskapet, føre kulturarven videre og på den måten skape identitet, tilknytning og bolyst i bygda vår.
- Landbruket i Trysil skal drives mest mulig på en klimavennlig måte uten forurensning, avrenning av næringsstoffer til vassdrag og utslipp av gasser til luft (ammoniakk).

Prioriteringer:

SMIL-midler skal benyttes til tiltak som går *utover* det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift.

Kommunene vil ut fra føringer som er gitt gi følgende hovedprioritering:

1. Forurensning-/klimatiltak
2. Kulturlandskapstiltak
3. Planleggings- og tilretteleggingstiltak

Ved prioritering legger kommunen vekt på tiltak som har konkret miljøeffekt.

Når det gjelder kulturlandskap så vil tiltakene som er knyttet direkte til jordbruksnæringen prioriteres høyt innen denne kategorien.

SMIL-midler kan gis til engangstiltak/investeringer, og eventuelt følges opp med regionale miljøtilskudd etterpå. Tiltak som kan følges opp med regionale miljøtilskudd skal prioriteres.

Målsettinger og prioriteringer innenfor de forskjellige tiltaksområdene:

1. Forurensningstiltak

Mål:

Redusere avrenning av næringsstoffer og plantevernmidler til jord og vann og begrense utslipp til luft.

Det kan innvilges tilskudd til gjennomføring av tiltak som bidrar til å redusere forurensning, eller risiko for forurensning, fra jordbruket. Dette kan omfatte tiltak som reduserer erosjon og tap av jord, næringsstoffer og plantevernmidler. Det kan også omfatte tiltak for å redusere forurensende utslipp til luft.

Formålet med tilskuddet vil være å sikre godt vannmiljø i jordbrukspåvirkede vannforekomster, redusere utslipp av ammoniakk fra jordbruket, redusere utslipp av klimagasser fra jordbruket, redusere helse- og miljørisikoen ved bruk av plantevernmidler i jordbruket.

Tiltak som bidrar til å redusere forurensning kan også bidra til bedre agronomisk driftspraksis og tilpasning til klimaendringer, samt øke opptak av karbon til jord.

Tiltak:

Avrenning til vann

- Utbedring og supplering av hydrotekniske anlegg, kumdammer, gjenåpning av bekkelukkinger mm.
- avskjæringsgrøfter (for å redusere erosjon og arealavrenning)
- Erosjonssikring av elve- og bekkekanter, flomdempende tiltak mm
- Etablering av fangdammer, andre økologiske rensetiltak på jordbruksareal
- Miljøplantinger.
- Omlegging fra drift med åpen åker til mer miljøvennlig og ekstensiv planteproduksjon på spesielt erosjonsutsatte arealer.

- Tiltak, utover det som normalt kan forventes, som kan hindre avrenning fra husdyrgjødsel i utekveer, fôringsplasser, utvendige gjødsellagre, samleplasser for beitedyr, samt avrenning fra rundballer mm.

Utslipp til luft

- Dekke over eksisterende gjødsellager for å hindre avgasser, særlig av ammoniakk. Dekket skal være av varig karakter.

Plantevern

Det kan gis støtte til spesielle investeringer som reduserer tap av plantevernmidler. For eksempel rensetiltak som reduserer risiko for tap av plantevernmidler.

- Biobed ved påfyllingsplasser o.l

Prioriteringer innenfor forurensningstiltak:

1. Vassdragsnære tiltak. I første rekke tiltak i områder som er betegnet som spesielt sårbare i følge EU's nitratdirektiv. Det vil for Trysils vedkommende bety områder med nedslagsfelt til Glomma-vassdraget.

2. Andre tiltak

2. Kulturlandskapstiltak

Mål:

Det kan gis tilskudd til kulturlandskapstiltak som gjennom istandsetting, skjøtsel og vedlikehold ivaretar natur- og kulturminneverdier i jordbrukets kulturlandskap. Tilskudd kan eksempelvis gis for å ta vare på og utvikle jordbrukets kulturlandskap, ta vare på variasjonen i jordbrukets verdifulle kulturlandskap, ta vare på og skjøtte biologisk verdifulle arealer i jordbruket, bedre status for truede arter i jordbruket, øke bruk og vern av jordbrukets genetiske ressurser, å bedre tilstanden til kulturminner og kulturmiljøer i jordbruket og bedre allmennhetens tilgang til jordbrukslandskapet.

Vi ønsker å legge til rette for mer beiting/bruk av kombinerte inn- og utmarksbeitearealer. Gi støtte til tiltak som hindrer gjengroing, både i form av gjerding og innsett av husdyr, samt annen skjøtsel. Være åpne for endrede driftsformer/bruk av areal. I dette kan det blant annet ligge at jordbruksarealer kan beitepusses, dersom det ikke er mulig å få noen til å drive tradisjonell høsting av arealet.

Tiltak:

Biologisk mangfold

Det kan gis tilskudd til tiltak som ivaretar biologisk mangfold. Aktuelle tiltak kan være:

- Etablering, restaurering, utbedring og skjøtsel av områder med landskapselementer som bidrar til å utvikle og ivareta leveområder og spredningsveier for planter og dyr
- Istandsetting og skjøtsel av gammel kulturmark gjennom beiting, brenning, slått, stying
- Etablere og vedlikeholde kantarealer, som ligger utenfor jordbruksarealer for pollinerende insekter.
- Bekjempelse av svartelista arter, som for eksempel kjempespringfrø og hønsehirse
- Åpning av lukkede grøfter

Kulturlandskap

Det kan gis tilskudd til tiltak som hindrer gjengroing av gammel kulturmark og restarealer rundt kulturmarka (kulturlandskapet).

Aktuelle tiltak kan være:

- Beitepussing av areal som ligger ute av drift
- Inngjerding av gammel kulturmark/innmarksbeiter der det tilrettelegges for beitedyr
- Rydding av gjengrodde jordbruksarealer og tilgrensende arealer
- Restaurering/istandsetting av setermiljøer
- Fjerning av gamle gjerder, piggråd mm (fellestiltak)

Kulturminner og kulturmiljøer

Det kan gis tilskudd til kulturminner og kulturmiljøer, inkludert verneverdige bygninger, gjennom skjøtsel, vedlikehold og istandsetting etter kulturminnefaglige retningslinjer. For kulturminner gjelder det kulturminner i tilknytning til jordbrukslandskapet. Tiltak i forbindelse med næringsutnyttelse vil bli prioritert. Det gis normalt ikke tilskudd til våningshus/bolighus.

Kulturminner er alle spor etter menneskelig aktivitet. I kulturmiljøer inngår kulturminner i en større helhet, som f.eks et gårdstun eller en setergrend. Kulturminner kan f.eks. være hustuffer, gravminner, kullgroper, bygninger, steingjerder, rydningsrøyser, klopper, tre- og steinbruer, fegater. Mindre hus som vognskjul, smie, bakstehus, løer osv. er også bevaringsverdige. Det er et mål at denne type hus skal brukes i næringssammenheng på eiendommen, men ikke et absolutt kriterium. Utvendige strakstiltak som er viktige å gjøre for at bygningen ikke skal ta stor skade kan også omsøkes.

Aktuelle tiltak kan være:

- vedlikehold, istandsetting, bevaring og planlagt bruk av kulturminner og kulturmiljøer
- ivaretagelse av seterhus og setermiljø
- restaurering av gamle bygninger (utvendig)
- skjøtsel av vegetasjon på og omkring kulturminner og kulturmiljøer
- Sikring, istandsetting og tilrettelegging av automatisk fredede kulturminner

Kulturminner-/og miljøer som er medtatt i kommunens kulturminneplan bør prioriteres fremfor andre lignende tiltak.

Friluftsliv

Det kan gis tilskudd til tiltak som tilrettelegger for større tilgjengelighet og opplevelser i landskapet, og som holder verdifulle arealer åpne. Tilskudd kan gis for å bedre allmennhetens tilgang til jordbrukslandskapet og øke muligheten for rekreasjon og friluftsliv i jordbrukets kulturlandskap.

Aktuelle tiltak kan være:

- etablering, utbedring, rydding og vedlikehold av stier og turveier i jordbruksområder, for eksempel historiske turstier ala gamle Trysilveg, Pilegrimsleden, gamle kløvveger, seterstier.

Det kan støttes tiltak som går via skog og utmarksområder når det er påkrevd for å oppnå gode helhetsløsninger

- Opprette og rehabilitere turstier for å øke allmennhetens bruk og tilgjengelighet, supplert med informasjonstavler/skilting om aktuelle kulturminner mv.
- tilrettelegging av stier, gjerding, gjerdeklyv, grinder. Unngå konflikt med jordbruksområder/dyr på beite

Tiltak som legger til rette for parkering og ferdsel med motorkjøretøy støttes ikke.

Prioriteringer innenfor kulturlandskapstiltak

1. Landskapstiltak; Gjengroingstiltak – biologisk mangfold
2. Friluftsliv; ferdselstiltak tilknyttet jordbruksområder
3. Bygningstiltak; verneverdige og andre bygninger tilknyttet jordbruket

3. Planleggings- og tilretteleggingsprosjekter

Målet er å støtte prosjekter som leder frem til planer for konkrete tiltak for ivaretagelse av natur- og kulturminneverdiene i kulturlandskapet, samt til tiltak som bidrar til å hindre eller redusere forurensning fra jordbruket.

Kommunen ønsker å støtte utredning av helhetlige løsninger som fremmer samarbeid og næringsutvikling.

Det stilles krav om organisering av prosjektet og at det årlig utarbeides rapport om framdriften av prosjektet.

Tiltak:

Alle tiltak som fører til lokalt engasjement og utvikling av miljøet i et avgrenset geografisk jordbruksområde.

- Støtte til informasjonsmøter, foredragsholder, organisering og planlegging

Prioriteringer:

Fellestiltak fremfor enkelttiltak

Overordnede retningslinjer

Retningslinjer for søknad

Søknadsfrist	Normalt 1. mai. Søknadsfristen annonseres på kommunens hjemmeside og via andre relevante kanaler
Søknaden:	<p>Benytt elektronisk søknadsportal via Altinn. Søk på: www.altinn.no <i>Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket</i></p> <p>Vedlegg til søknaden:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kart ▪ Kostnadsoverslag ▪ Finansieringsplan ▪ Fotografier/tegninger ▪ Gjødslingsplan og/eller plantevernjournal ▪ Skriftlige grunneiertillatelser ved tiltak på annenmanns grunn <p>Alle søknader vedrørende tilskudd til verneverdige bygninger skal ha med uttalelse fra kulturvernmyndighet.</p>
Tilskuddssats	<p>Det enkelte prosjekt kan gis tilskudd med inntil 70 % av godkjent kostnadsoverslag. For særskilte tiltak for å ivareta biologisk mangfold ytes inntil 100 % tilskudd av godkjent kostnadsoverslag.</p> <p>Planleggings- og tilretteleggingsprosjekt kan støttes med inntil 100 % av godkjent kostnadsoverslag.</p> <p>Kommunen kan redusere tilskuddssatsene for at mange gode søknader kan få tilskudd.</p>
Søknadsbehandling	Søknadene behandles av kommunen som også kan innhente faglige råd fra andre instanser ved prioritering av søknadene. Eventuell klagebehandling håndteres av Fylkesmannen i Innlandet. Klagens endes via kommunen.
Utbetaling av tilskudd	<p>Tilskudd utbetales etter skriftlig anmodning fra søker. Dokumentasjon på utført arbeid må vedlegges. Delutbetaling kan foretas med prosentvis tilskuddsandel ut fra hvor stor del som er utført av tiltaket.</p> <p>Kommunen kan utbetale inntil 75 % av tilskuddet etter hvert som tiltakshaver har dokumentert utgifter til godkjente tiltak. De siste 25 % av tilskuddet holdes tilbake inntil arbeidet er fullført og sluttregnskapet er godkjent.</p>
Krav til sluttrapport	<p>Sluttrapport må inneholde en beskrivelse av tiltaket og hvordan det er gjennomført, samt beskrivelse av gjennomførte tiltak og opplyse om eventuelle avvik fra søknad og vedtak som ble gjort.</p> <p>Det skal føres regnskap med oversikt over alle utgifter, egen og leid arbeidsinnsats, ekstern finansiering og dugnadstimer. Timelister må føres fortløpende og fremlegges ved anmodning om utbetaling. Regnskap med regnskaps sammendrag og kopi av bilag, samt sluttrapport leveres kommunen ved anmodning om sluttutbetaling.</p> <p>Regnskap skal føres slik at det er enkelt å sammenligne det med kostnadsoverslaget i søknaden.</p> <p>Avvik i forhold til godkjent plan må avklares med kommunen på forhånd/underveis i prosjektet. Dersom det ikke er innhentet godkjenning på forhånd kan det medføre at tilskuddet blir avkortet eller inndratt.</p>

	Andre krav til rapportering kan gis i vedtaksbrevet.
Kontroll	Kommunen er ansvarlig for at det gjennomføres tilstrekkelige kontrolltiltak for å sikre at tilskuddet brukes i tråd med forutsetningene. Søker av tilskudd plikter å gi alle opplysninger som forvaltningen finner nødvendig.
Arbeidsfrist	Arbeidsfrist framgår av vedtaket, og er normalt 3 år. Arbeidsfristen kan forlenges med inntil 2 år etter søknad, dersom tiltaket er påbegynt, men ikke ferdig. Gjennomføringsfristen kan uansett ikke gå ut over 5 år fra tilskuddet ble innvilget.
Vilkår	Vilkår framgår av vedtaket i den enkelte saken. Tilskuddsmottaker er selv ansvarlig for å innhente samtykke etter de lover og forskrifter som tiltaket faller inn under.

Andre retningslinjer for vurdering av søknader:

Det gis normalt ikke tilskudd til tiltak som allerede er påbegynt eller utført.

Det gis ikke tilskudd til løst, lett omsettelig utstyr.

Godkjente satser for egeninnsats:

- Eget arbeid kr 350,- per time
- Eget arbeid med traktor og redskap, kr 800,- per time (person+traktor+redskap)

Kjøring av beitepusser/fôrhøster (e.l. redskap som kutter graset i mindre deler); kr 100 per dekar. Gjelder slått av jordbruksareal som er ute av produksjon. Tilskudd kan gis til én slått per år, som utføres etter blomstring. Det gis ikke støtte til beitepusning i de tilfeller hvor det finnes brukere som ønsker å høste arealet på tradisjonelt vis.

Kjøreutgifter dekkes kun ved transport av nødvendig materiell. Statens gjeldende satser per km skal benyttes.